

The Millennium Development Goals

Kituba

Balukanu ya difunda ya mivu samu na nzangudulu (OMD)	
Balukanu mpe makani (me katuka na mukanda ya Luzayisu ya difunda ya mivu)	Bitezolo ya ntomosono
Lukanu ya ntete : Kukutula kitezo ya bumputu ya kulutula mpe kitezo ya nsatu	
Dikani ya ntete : Katuka muvu ya 1990 tii muvu ya 2015, kukutula kati-kati ya lutangu ya bantu ke kuzwaka na kilumbu ata dolare mosi ve	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lutangu ya bantu ke kuzwaka na kilumbu ata dolare mosi ve kufwanikisa na bima yina lenda kusumbama na mbongo yina (PPA) 2. Kitezo ya nswaswani ya bumputu kati ya bantu. 3. Kikunku ya muntu ya tanu me lutula mputu kati ya bantu nyonso ya yinsi na yina me tadila bima ya kudya, ya kunwa, ya yinzo na ya kusadila.
Dikani ya zole : Katuka muvu ya 1990 tii muvu ya 2015, kukutula kati-kati ya lutangu ya bantu ke kufwaka nsatu	<ol style="list-style-type: none"> 4. Lutangu kati ya bana nkama ya kulutula ve bamvula 5 ke na bakilo ya kulunga ve. 5. Lutangu ya bantu ke lendaka ve kudya mbote.
Lukanu ya zole : Kupesa na bana nyonso malongi ya lukolo ya mbatukulu	
Dikani ya ntatu : Katuka bubu tii muvu ya 2015, kupesa na bana nyonso ya yinza, ya bakento na ya babakala, lenda ya kumanisa lukolo ya mbatukulu.	<ol style="list-style-type: none"> 6. Lutangu ya sikisiki kati ya bana nkama ke salaka lukolo ya mbatukulu 7. Lutangu ya bana lukolo yina me banda kalasi ya ntete na lukolo ya mbatukulu mpe ya bayina me manisa kalasi ya tanu. 8. Lutangu kati ya bana nkama ya bamvula 15 tii 24 me zaba mikanda.
Lukanu ya ntatu : Kuzangula budede kati ya bakento na babakala mpe kimpwanza ya bakento	
Dikani ya iya : Kusukisa katuka bubu tii muvu ya 2005, nswaswani kati ya bakento na babakala na lukolo ya mbatukulu na ya kitezo ya zole, mpe na bitezo nyonso ya ndongokolo tii ntangu beto ke kuma na muvu ya 2015	<ol style="list-style-type: none"> 9. Lufwanukusu ya balutangu ya bana bakento na ya babakala na lukolo ya mbatukulu, ya kitezo ya zole mpe na Univesite (lukolo ya nene). 10. Lutangu kati ya bakento nkama ya bamvula 15 tii 24 me zaba mikanda na kufwanikisa na lutangu ya babakala ya bamvula yina. 11. Lutangu kati ya nkama ya bakento-bisadi ke salaka bisalu ya mfutu me tadila mpatu ve. 12. Lutangu ya bakento yina kele badepute to basenatele ya bayinsi ya bawu
Lukanu ya iya : Kukutula lutangu ya bana ke kufwaka ntete balungisa bamvula tanu.	
Dikani ya ntanu : Katuka muvu ya 1990 tii muvu ya 2015 kukutula lutangu ya bana ke kufwaka ntete ba lungisa bamvula tanu. Kati ya bana tatu, zole kuvuuka.	<ol style="list-style-type: none"> 13. Lutangu kati ya bana nkama ke kufwaka ntete ba lungisa bamvula tanu 14. Lutangu kati ya bana nkama ya fyoti ke kufwaka 15. Lutangu ya bana ya mvula mosi, yina me kuzwa imeni bansamba ya kintuntu.
Lukanu ya ntanu : Kutomisa mavimpi ya bamama bibuti	
Dikani ya sambanu : Katuka muvu ya 1990 tii muvu ya 2015, kukutula lutangu ya bamama ke kufwaka na manima ya kubuta. Kati ya bamama yiya ke na mpasi ya lufwa, tatu kuvuuka.	<ol style="list-style-type: none"> 16. Lutangu kati ya nkama ya bamama ke kufwaka na manima ya kubuta. 17. Lutangu ya bana me butuka na lusalusu ya bisadi ya lupitalu yina longukaka.
Lukanu ya sambanu : Kunata mvita na kimbevo ya sida, ya bangungu mpe na bimbevo ya nkaka	
Dikani ya sambuadi : Katuka bubu tii muvu ya 2015, kusukisa ntatamanu ya kimbevo ya sida mpe kubanda kukutula lutangu ya bambevo.	<ol style="list-style-type: none"> 18. Lutangu ya bambevo ya sida kati ya nkama ya bakento ya bamvula 15 tii 24 ke na bivumu. 19. Lutangu kati ya nkama ya bantu ke sadilaka bakapote kufwanikisa na lutangu ya mitindu nyonso ya kukimisa bivumu. <ol style="list-style-type: none"> 19a. Nsadulu ya bakapote na mbala ya mansukina ya kutambula na kento to bakala yina kele na kimbevo ya sida. 19b. Lutangu ya bantu ya bamvula 15 tii 24 me zaba mbote mbote kimbevo ya sida. 19c. Lutangu kati ya nkama ya bantu ke sadilaka mitindu ya kukimisa bivumu. 20. Lutangu kati ya nkama ya bana ya bansana ya bamvula 10 tii 14 ke kotaka lukolo kufwanikisa na lutangu ya bana ya nkaka ya bansana ve, kaka ya bamvula yina mpe.
Dikani ya nana : Katuka bubu tii muvu ya 2015, kusukisa lulendo ya kimbevo ya bangungu na ya bimbevo ya nkaka mpe kubanda kukutula lutangu ya bambevo.	<ol style="list-style-type: none"> 21. Lutangu kati ya nkama ya bantu ke na kimbevo ya bangungu mpe lutangu kati ya nkama ya bayina me kufwa na kimbevo yayi. 22. Lutangu ya bantu yina ke zingaka na bisika ya kimbevo ya kulutula ya bangungu, wapi sika ba ke sadilaka mitindu ya mbote ya kukebisa nzutu mpe bilongo ya ngolo samu na kimbevo yayi. 23. Lutangu kati ya nkama ya bantu ke na kimbevo ya kosokoso ya munga mpe lutangu kati ya nkama ya bayina me kufwa na kimbevo yayi. 24. Lutangu ya bambevo ya kosokoso ya munga yina me zabana imeni mpe ke na kuzwa lusalusu ya DOTS (yina kele manaka me zabana na yinza muvumba samu na kusukisa kimbevo ya kosokoso ya munga).
Lukanu ya sambuadi : Kukengidila nzungidila ya buzingi mingi	
Dikani ya ivua : Kukotisa mitsyeno ya nzangudulu ya buzingi mingi na bapolitiki ya bayinsi mpe kusoba bansadulu na bandyatulu yina ke na kubebisa bantangu yayi bimvwama ya nzungidila.	<ol style="list-style-type: none"> 25. Lutangu ya bizunga sika me bakama bamfinda. 26. Kitandu ya ntoto yina ke na lukengolo samu na kukengidila bima nyonso me bakama na ntoto : bibulu, bandeke, bamfinda, mila (kufwanikisa na kitandu nyonso).

	<p>27. Kitezo ya pituloyi lenda kusadulwa na dolare mosi ya bandandu ya bakompani ya yinsi nyonso (PPA).</p> <p>28. Kitezo ya mupepe ya yimbi (na batoona ya PDO) yina konso muntu ke losaka mpe milinga ya yimbi yina ke bebisaka mupepe beto ke pemininaka mpe ke pesaka beto luzingu awa na ntoto.</p> <p>29. Lutangu ya bantu ke sadilaka makala, bankuni mpe bima ya nkaka ke kuzwaka .tiya.</p>
Dikani ya kumi : Katuka bubu tii muvu ya 2015, kukutula kati-kati ya lutangu ya bantu yina ke lendaka ve kuzwa bantangu nyonso maza ya mbote ya kunwa mpe balusalusu ya kutudila bunkete na bisika ya kuvwandila.	<p>30. Lutangu ya bantu ke lendaka kuzwa bantangu nyonso maza kebasikilaka na bisika ya kuvedila (na bambanza mpe na babwala)</p> <p>31. Lutangu ya bantu ke lendaka kuzwa bisalulu ya kutudila bunkete (na bambanza mpe na babwala).</p>
Dikani ya kumi na mosi : Katuka bubu tii muvu 2015, kulenda kutomisa luzingu ya ata bifuku nkama (100 000 000) ya bantu yina ke zingaka na bayinzo ya bigangala.	32. Lutangu ya mabuta yina lenda kuzwa na kizunu bayinzo ya kuvwandila.
Lukanu ya nana : Kutedimisa nsalasani ya yinza muvimba samu na nzangudulu	
<p>Dikani ya kumi na zole : Kutatamana kutedimisa ndyatulu ya mumbungu mpe ya mbongo kati ya bayinsi mingi, ya kusikama na misiku mpe ya kingambula ve.</p> <p>Ya zola kutuba luzolo samu na ntwadusulu ya mbote, nzangudulu mpe mvita ya kusukisa bumptu na bayinsi to na yinza muvimba.</p> <p>Dikani ya kumi na ntatu : Kusosa kuyukutisa bansatu ya bayinsi ya kuzanguka ve.</p> <p>Samu na kunungisa dikani yayi, ya lunga, bayinsi ya bumptu kufuta dyaka mpaku ve ya ntekolo ya bimvwama ya bawu na bayinsi ya nzenza, mfuka ya bayinsi ya bumptu ya kulutula (PPTE) fwana kubakulwa, mutindu mosi mpe lusalusu ya mpamba (APD) fwana kupesama na bayinsi yina ke na kusongisa luzolo ya bawu ya kunwana mvita samu na kusukisa bumptu.</p> <p>Dikani ya kumi na iya : Kuyukutisa bansatu ya bayinsi ya bumptu me kondwa nzadi ya mubu mpe ya mwa bayinsi tungamaka na bisanga (na kulandaka manaka ya kisalu ya nzangudulu ya buzingi mingi ya Bayinsi tungamaka na bisanga, mpe banzengolo ya Lukutakanu ya nene ya nswalu-nswalu ya mbala makumi zole)</p> <p>Dikani ya kumi na ntanu : Kupesa nzengolo ya dyambu ya mfuka ya bayinsi yina kele na nzila ya nzangudulu na bansadulu ya mbote samu na konso yinsi to bayinsi nyonso, samu mfuka ya bawu kuzingila mingi ntete ya kufutama.</p>	<p>Bitezolo ya nkaka ke na kulanda ke fimpwa mosi na mosi samu na bayinsi ya Afilika yina kele mputu (PMA), bayinsi me kondwa nzadi ya mubu mpe mwa Bayinsi yina tungamaka na bisanga.</p> <p><u>Lusalusu ya leta samu na nzangudulu (APD)</u></p> <p>33. Lusalusu ya leta samu na nzangudulu (APD) na bayinsi yina kele mputu (PMA), na kitezo kati ya nkama ya bimvwama nyonso ya bayinsi-binama ya CAD/OCDE yina ke pesaka lusalusu.</p> <p>34. Kikunku ya mbongo ya lusalusu ya leta samu na nzangudulu (APD) yina bayinsi ya CAD/OCDE ke pesaka samu na malongi ya mbatukulu ya bana, mavimpi ya bantu, ngyundululu ya bana, maza ya mbote, bunkete.</p> <p>35. Kikunku ya lusalusu ya leta ya mpamba yina bayinsi ya CAD/OCDE ke pesaka na bayinsi ya nkaka.</p> <p>36. Lusalusu ya leta samu na nzangudulu (APD) me pesama na bayinsi ya bumptu yina me kondwa nzadi ya mubu mutindu kikunku kati ya nkama ya kimvwama ya bawu (RNB)</p> <p>37. Lusalusu ya leta samu na nzangudulu me pesama na mwa bayinsi yina tungamaka na bisanga mpe ya bumptu mutindu kikunku kati ya nkama ya kimvwama ya bawu (RNB)</p> <p><u>Lenda ya kusala mumbungu</u></p> <p>38. Kikunku ya ntalu nyonso ya bamasandisi ya kukondwa mpaku yina bayinsi ya bumptu ke tekisaka na bayinsi ya mvwama.</p> <p>39. Lutangu kati ya nkama ya mpaku ba ke futaka na bayinsi ya mvwama na manima ya kusumba na bayinsi ya bumptu bilele na madya me katuka na kisalu ya mpatu.</p> <p>40. Lutangu kati ya nkama ya mbongo ya lusalusu samu na kisalu ya mpatu yina ke pesamaka na bayinsi binama ya OCDE.</p> <p>41. Kikunku ya lusadusu ya leta samu na nzangudulu (APD) me pesama samu na kusyamisa mumbungu.</p> <p><u>Buzingi ya mfuka</u></p> <p>42. Lutangu ya bayinsi nyonso lenda kubikwa bayinsi ya bumptu ya kulutula (PPTE) mpe lutangu ya bayinsi nyonso me manisa mfuka ya bawu.</p> <p>43. Luzolo ya kukutula ndambu ya mfuka mutindu ke na kulomba dibanza yina bakamaka samu na bayinsi ya kulutula bumptu (PPTE).</p> <p>44. Lusalusu me tadila mfuka ya mbongo na lutangu kati ya nkama ya bamasandisi ke tekisamaka na bayinsi ya nzenza.</p>
Dikani ya kumi na sambanu : Kintwadi na bayinsi ya bumptu, kubaka mpe kusadila mayela ke pesa lenda na bantwenya na kuzwa bisalu ya kufwanakana mpe ya mfunu.	45. Lutangu kati ya nkama ya bantwenya yina ke salaka ve ya bamvula 15 tii 24 ya bakento na ya babakala, dyaka mpe lutangu ya bawu nyonso kintwadi.
Dikani ya sambuadi : Kintwadi na bayinzo ya kinkete ya bilongo, kusala ti bilongo kondwa ve mpe yawu vwanda ntalu ve na bayinsi nyonso ya bumptu.	46. Lutangu ya bantu yina lenda kusumba bantangu nyonso bilongo na ntalu ya mbote.
Dikani ya kumi na nana : Kintwadi na bakompani yina kele ve na lutumu ya leta, kusala ti bandadu ya batekiniki ya malu-malu, vula-vula ya alo-alo na ya bumwangisi nsangu vwanda ntalu ve samu na bantu nyonso.	<p>47. Lutangu ya banzila ya alo-alo mpe ya bantu ke futilaka telefoni ya maboko kati ya bantu 100(nkama).</p> <p>48. Lutangu ya baordinatele (ordinateurs) samu na bantu 100(nkama) mpe ba « internautes » samu na bantu nkama mpe.</p>